

dalt'. El romànic, havent perdut els superlatius, els reemplaçà amb els comparatius: mort *optimus*, 'el millor' en prengué el lloc, encara que vingués del comparatiu MELIOR; SUPERIOR fou usat, doncs, amb valor de superlatiu, i d'aquest, materialment, descendeix *sobirà*, oc. ant. *sobeiran*, fr. *souverain* etc SUPERIORE es dissimilà en -RIONE, que donava -on, el qual, per influència dels contraposats mitjà (MEDIANUS) i DEORSANUS, es convertí en -an Terminació que allora tenia l'avançatge de no ser diminutiva com -on, ço que apareixia com a contradictori del significat del mot: *Pallars Jussà/Pallars Sobirà*; *homes jussans*=vassalls/*homes sobirans* Exs. com aquests són la clau de tot. No perdo de vista que hi hagué també oc. ant. *soteiran*, 'inferior, el de baix' (PSW VII, 879, amb exs. de Marcabré, R. d'Aurenga i B. de Born), però aquest ve del II SUBTERIORE ni més ni menys pel mateix procés.

Les etapes d'aquest procés es poden documentar, i en part resten encara en la toponímia. En les *Vides*R trobem exemplificada l'oposició creadora en «los *sobirans* són trameses als *mitjans*», 212v1, traduïnt «superiores ad medios» (650 22). L'evolució fonètica arcaica de SUPERIORE l'atrapem encara en «ad ipsa villa de Palgerolo *subiroro*», que després ha estat *Pallerol Sobirà*, en un doc de l'any 987, datat a Sarroca, en l'Alt Flamicell (Abadal, *Comtats Pall i Ribag*, n° 271). on encara no s'ha acomplert la dissimilació, i per tant, encara no pogué entrar el pas de -on a -an, però on tenim la demostració que SUPERIORE seguí la seva vida en romanç amb l'evolució que calia esperar Més tard endevinem que, sota -ore ja rau -an en la llengua parlada, si bé hom s'esforça a romandre prop del llatí: en una escriptura relativa al Segre Mitjà (poble de Perles), de l'any 1065, llegim «villa *superiora* vel *subteriora*», on el pas del -or, d'aire masculí, al femení, ja traïx l'existència de formes reals -an, ana: masculí/femení (llegit a L'Arxiu de Solsona, 1964)

En docs ross L'InuLC ens proporciona encara «vinea de Ricolfi de *sobiro*» a 1293 (alternant amb «v. de Ricolf *sobiror*») que ja Alart ens explica com «d'Amont» Més tard ja es van generalitzant les formes del tipus modern, en la mateixa col·lecció: «et de Olivi *sobirà*» a 976, «Bula *suparana*» 1023 (avui poble de Bula d'Amont); *Mansus de Casa Sobirana* a 1267, «*Arn de Cases Sobiranes*» 1262, «*Cases Sobiranes de Nifiacho*» 1290; després registra una cinquantena d'exs de *sobirà*, -ana, toponímics i comuns, en els dos segles següents; sobretot s'hi repeteix molt la frase «que ab *sobirana* diligència guaytets» a. 1374 i passim (més encara a SOSTRE)

Però en els arcaics parlars de Pallars-Ribagorça tenim encara, en la toponímia, casos flagrants de l'antic SUPERIORE, bastant fidelment retingut: *Plansubirós*, partida dalt de la serra damunt Vallabriga (entre Ovarra i el Turbó), 1957, trossos planers muntanya amunt, on -ós solament pot sortir, en fonètica local, de -ORES, i per tant és simplement PLANOS SUPERIORES El cim més alt de la vall de Serradell (baix Flamicell) es diu avui *Pui-Siberó*: evidentment *Sobeor* > dissim. *Sebiró* i, amb metàtesi, *Siberó* (1957). Flamicell

amunt, a Pobellà trobem *Lo Fener de Coma-Siberons*, resultant d'una construcció en genitiu FENARIUM CUMBAE SUPERIORIS (f. de la *coma de dalt*, veg. *fener* a FENC, n. 4), i aquí veiem flagrant la dissim. -RIORIS > -RIONIS, sobrevenint inclús a un genitiu de llatí arcaic.

En domini occità trobem molt més. Els *Soubiroun*, *Soubirous*, són infinits a la Vall d'Aran i les adjacents de Comenge i Bigorra. A la Vall d'Aran, la part alta de la partida muntanyenca de *Bóres*, damunt Bausén, porta el nom de *Bóres-Sobirós*

Una valuosa contraprova a Bearn, en el nom del poble que força docs, des de 1489, anomenen *Lovier-Sobiroo*; ací -ORE i -ONE coincideixen en l'evolució fonètica i per tant no sabríem si hi ha hagut dissimilació, però sembla que sí, perquè avui el nom és *Louie-Soubiron*; però tirant Gave avall, a 9 km, hi ha el poble bessó de *Louvie-Juzon*, que ja figura en els docs com *Lobier(r)-Juso(o)* (grafia que revela un ètmon basc LUBERRI < *lur-berri* 'terra nova'); i això en els anys 1270, 1376, 1395 etc. Aquí tenim, doncs, la contraprova de la causa de -ONE → -AN'

Car en el Bearn és SUPERIORE el que ha alterat DEORSANUS (*jussà*) en -ONE Cas bastant repetit. *Arribau* i *Arribau-juzon*, *Araujuzon*, prop de Navarra, que en el S XIII apareix com *Araus-Jusoo* Tot això en el *Dict Top. des B-Pyr* de P-Raymond, en el qual també es troben casos de *Suson* 'de dalt', 'de Sus'. La vall d'Ossau es parteix en tres divisions. «le vic, ou comté, d'en Haut (*Lou vic Soubirou*) autour de Laruns --- le domaine du *Capdeulh* [CAPITOLIUM 'el cap-i-casal'] --- et le vic d'en Bas (*Lou vic Juzaa*), autour d'Arudy» (Hourcade, *La vie en Haut-Ossau*, 32): aquí, doncs, encara hi ha SUPERIORE/DEORSANU, però ja es veu que la remodelació recíproca es presentava, fatal i inevitable, tot al llarg del Pirineu Tanmateix els *Soubeyrou* no s'acaben a Gascunya: segueixen al Nord, per tot el País d'Oc, poc o molt. Fins i tot en el Cantal encara trobo un llogaret dit *La Soubeyrou* (ja 1608) agregat a Colandres, on s'ha de tractar de (V)ILLA SUPERIONE amb eliminació de la v- per dissimilació de labials (cf. el cat. *La Febror* VILLA FABRORUM)

En terra catalana veiem encara altres testimonis de tals etapes, i dels usos toponímics que n'han quedat: *Connamina subirana* ja apareix en un doc de l'Urgellet de l'a 967 (CONDOMINA SUPERIORE), *BABL* VI, 350; *sobirà* document de la segona meitat del S XIII, *BABL* VII, 32 (citat amb context a PERSA); «et vadit ad ipso Roure gros qui est ad ipso cingle *subirà* et puge ---», doc. d'Espluga de Francolí a. 1150 (*Rev Biblgr Cat* VII, 14). Una hora muntanya amunt del poble d'Aidí (V. d'Àneu) trobem les ruïnes d'un llogaret abandonat, que es diu *Aidí Subirà* (1959). I tenim *sotirà* fent joc d'oposició amb *subirà* en un doc. de 1066 (*BABL* VII, 438); i en un de 1177: «subtus rocham, sicut est de ripa *sotirana* usque ad *sobiranam*» (*Cart* de Poblet, p. 137)

Bastaran uns pocs exs. lullians per documentar l'ús literari de *sobirà*, puix que és cosa tan coneguda i tocada: «Orde de apòstol és *subirà* a tots ordes», «la *subirana* benauyrança perdurable», «lo *subiran* bé»